

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ, ПРАКТИКИ ТА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ (підпис)

_____ (ініціали, прізвище)

“ _____ ” _____ 2015 р.

Магістерська дисертація
з напрямку підготовки (спеціальності) 8.02030304 «Переклад»

на тему: Мовна репрезентація невербального компоненту «посмішка» в англomовній комунікації та закономірності його перекладу в художніх текстах

Виконала: студентка 5 курсу, групи ЛА-42м

Мариніна Анастасія Ігорівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (підпис)

Науковий керівник к.філол.н., доцент КТППАМ, Тараненко Л. І.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

Консультант

Рецензент к.філол.н., доцент КТППФМ, Буць Ж. В.

Засвідчую, що у цій магістерській
дисертації немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань

Студент _____ (підпис)

Київ – 2015 року

РЕФЕРАТ

Робота складається зі вступу, трьох розділів, додатка, загальних висновків, списку використаних джерел, який налічує 119 пунктів. Загальний обсяг роботи складає 164 сторінки.

Антропоцентрична парадигма дослідження мови, що є однією з центральних у науці про засоби людського спілкування, стала основою для залучення невербальних компонентів комунікації до кола інтересів мовознавчих розвідок, адже процеси глобалізації та інформатизації як провідні ознаки XXI століття стимулюють лінгвістів досліджувати комунікацію в усіх її проявах.

За цих умов особливої **актуальності** набуває вивчення специфіки номінацій жестової поведінки взагалі та посмішки зокрема як універсального невербального знака комунікації з притаманними йому номінативними, емотивними і прагматичними особливостями з позиції комунікативно-функціонального підходу.

Метою дослідження є встановлення закономірностей перекладу на українську мову номінацій невербального компонента комунікації «посмішка» шляхом аналізу лінгвістичних особливостей їхньої репрезентації в англомовному художньому тексті.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- розгляд теоретичних передумов, що визначають можливість вивчення мовної інтерпретації посмішки в межах лінгвістики емоцій;
- аналіз особливостей функціонування номінації посмішки в процесі комунікації;
- визначення ролі номінацій посмішки у створенні експресивності художнього тексту;
- систематизація мовних засобів передачі посмішки як невербального комунікативного компонента в англійській мові;
- установа закономірностей перекладу на українську мову номінацій

невербального компонента “посмішка”, вжитих у контексті англомовних художніх творів.

Об’єктом дослідження є мовна репрезентація невербального компонента комунікації «посмішка» в англомовних художніх текстах.

Предметом дослідження є способи перекладу на українську мову одиниць англійської мови, вживаних на позначення невербального компонента комунікації «посмішка».

Дослідження здійснювалось на основі використання таких **методів**: теоретичні загальнонаукові методи (абстрагування, узагальнення, формалізація, індукція та дедукція); емпірико-теоретичні методи (аналіз, синтез, системний метод та метод класифікації); метод аналізу словникових дефініцій, що забезпечує можливість виявлення засобів номінації невербального компонента комунікації “посмішка”; контекстуальний аналіз, спрямований на виконання аналізу функціонування мовних одиниць на позначення посмішки в конкретному контексті; метод дескриптивного перекладознавчого аналізу для встановлення способів перекладу та умов їх застосування; кількісні підрахунки, що дозволили встановити ступінь участі номінацій посмішки в передачі різних емоційних значень та визначити частотні показники способів їхнього перекладу.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ній конкретизовано закономірності функціонування номінацій посмішки в художньому тексті з погляду емотіології та розкрито експресивний потенціал її вербалізацій. У магістерській роботі вперше систематизовано мовні засоби репрезентації невербального компонента комунікації «посмішка», типові для англомовних художніх текстів, та експериментально встановлено закономірності їхнього перекладу на українську мову.

Теоретичне значення роботи становить те, що в ній здійснено спробу пошуку шляхів розв’язання теоретичних питань емотіології, пов’язаних зі

способами мовного опосередкування невербального емоційного досвіду комуніканта, поглиблено рівень розробки питань мовної репрезентації невербального компонента комунікації «посмішка», а також узагальнено основні закономірності перекладу номінацій посмішки на українську мову.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що її результати можуть бути застосовані в курсах лексикології, стилістики, теоретичної граматики англійської мови, практичного перекладу, при укладанні навчальних посібників та інших методичних матеріалів з невербальної комунікації.

Апробація основних результатів магістерського дослідження здійснювалося на двох міжнародних науково-практичних конференціях, які проходили у НТУУ «КПІ»: XIII Міжнародна студентська науково-практична конференція «Innovations in science and technology» (Київ, 28 листопада 2014 р.), III Міжнародна науково-практична конференція «Взаємодія одиниць мови й мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти» (Київ, 28 квітня 2015 р.). Крім того, результати практичної частини магістерської дисертації викладено в науковій статті «Переклад мовних засобів вираження невербального компонента «посмішка» (на матеріалі англомовних художніх текстів)», поданій до друку у фаховому збірнику Вісник Національного Технічного Університету України «Київський Політехнічний Інститут», Серія: Філологія, Педагогіка.

Ключові слова: *невербальна комунікація, посмішка, мовні засоби, емотіологія, семіотика, художній текст, перекладацькі трансформації.*

РЕФЕРАТ

Работа состоит из введения, трех глав, приложения, общих выводов, списка использованной литературы, насчитывающего 119 пунктов. Общий объем работы составляет 164 страницы.

Антропоцентрическая парадигма исследования языка, являющаяся одной из центральных в науке о средствах человеческого общения, стала основой для привлечения невербальных компонентов коммуникации в круг интересов языковедческих исследований, поскольку процессы глобализации и информатизации как ведущие признаки XXI века стимулируют лингвистов исследовать коммуникацию во всех ее проявлениях.

В этих условиях особую **актуальность** приобретает изучение специфики номинаций жестового поведения в целом и улыбки в частности как универсального невербального знака коммуникации с присущими ему номинативными, эмотивными и прагматичными особенностями с позиций коммуникативно-функционального подхода.

Целью исследования является определение закономерностей перевода на украинский язык номинаций невербального компонента коммуникации «улыбка» путем анализа лингвистических особенностей их репрезентации в англоязычном художественном тексте.

Достижение поставленной цели предполагает решение следующих **задач**:

- рассмотрение теоретических предпосылок, определяющих возможность изучения языковой интерпретации улыбки в пределах лингвистики эмоций;
- анализ особенностей функционирования номинации улыбки в процессе коммуникации;
- определение роли номинаций улыбки в создании экспрессивности художественного текста;
- систематизация языковых средств передачи улыбки как невербального

коммунікативного компонента в англійському мові;

- встановлення закономірностей перекладу на українську мову номінацій невербального компонента «улыбка», актуалізованих в контексті англійськомовних художественних творів.

Об'єктом дослідження є мовна репрезентація невербального компонента комунікації «улыбка» в англійськомовних художественних текстах.

Предметом дослідження є способи перекладу на українську мову одиниць англійської мови, використовуваних для позначення невербального компонента комунікації «улыбка».

Дослідження здійснювалось на основі наступних **методів**: загальнонаукові методи (абстрагування, узагальнення, формалізація, індукція і дедукція); емпірико-теоретичні методи (аналіз, синтез, системний метод і метод класифікації); метод аналізу словникових визначень, забезпечуючий можливість виявлення засобів номінації невербального компонента комунікації «улыбка»; контекстуальний аналіз, направлений на виконання аналізу функціонування мовних одиниць для позначення улыбки в конкретному контексті; метод описового перекладознавчого аналізу для встановлення способів перекладу і умов їх застосування; кількісні розрахунки, що дозволяють встановити ступінь участі номінацій улыбки в передачі різних емоційних значень і визначити частотні показники способів їх перекладу.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ній конкретизовані закономірності функціонування номінацій улыбки в художественному тексті з точки зору емоціології, а також розкрит емоційний потенціал її вербалізації. В магістерській роботі вперше систематизовані мовні засоби репрезентації невербального компонента комунікації «улыбка», типові для англійськомовних художественних текстів, і

експериментально установлены закономерности их перевода на украинский язык.

Теоретическое значение работы составляет то, что в ней предпринята попытка поиска путей решения теоретических вопросов эмотиологии, связанных со способами языкового опосредования невербального эмоционального опыта коммуниканта, углублено уровень разработки вопросов языковой репрезентации невербального компонента коммуникации «улыбка», а также обобщены основные закономерности перевода номинаций улыбки на украинский язык.

Практическое значение исследования заключается в том, что ее результаты могут быть применены в курсах лексикологии, стилистики, теоретической грамматики английского языка, практического перевода, при составлении учебных пособий и других методических материалов по невербальной коммуникации.

Апробация основных результатов магистерского исследования осуществлялась на двух международных научно-практических конференциях, которые проходили в НТУУ «КПИ»: XIII Международная студенческая научно-практическая конференция «Innovations in science and technology» (Киев, 28 ноября 2014), III Международная научно-практическая конференция «Взаимодействие единиц языка и речи: коммуникативно-когнитивный, социокультурный, переводоведческий и методический аспекты» (Киев, 28 апреля 2015). Кроме того, результаты практической части магистерской диссертации изложены в научной статье «Перевод языковых средств выражения невербального компонента «улыбка» (на материале англоязычных художественных текстов)», представленной к печати в сборнике Вестник Национального Технического Университета Украины «Киевский Политехнический Институт», Серия: Филология, Педагогика.

Ключевые слова: *невербальная коммуникация, языковые средства, улыбка, эмотиология, семиотика, художественный текст, переводческие трансформации.*

ABSTARCT

The master's dissertation consists of introduction, three chapters, general conclusions, an appendix and list of the literature used that includes 119 units. The paper amounts to 164 pages.

The anthropocentric paradigm of language research, being one of the central paradigms in the science of human communication, has become the basis for the involvement of non-verbal communicative components to the scope of linguistic studies' interests, whereas globalization and informatization as the leading features of the XXI century encourage linguists to explore communication in its all forms and manifestations.

Given these conditions, the study of the nomination specificity of gesture behavior in general and of a "smile" in particular as a universal nonverbal communicative sign with its inherent nominative, emotional and pragmatic peculiarities from the perspective of a communicative-and-functional approach presents a significant **topicality**.

The paper is **aimed** at establishing the translation patterns of the non-verbal communicative component "smile" nominations from English into Ukrainian by analyzing linguistic features of their representations in English literary texts.

To achieve the aim it is necessary to perform the following **tasks**:

- to review existing theoretical assumptions determining the possibility of studying the language interpretation of "smile" within linguistics of emotions;
- to analyze the smile nominations functioning in the process of communication;
- to define the role of smile nominations in the creation of literary text expressivity;
- to systematize linguistic means, representing the smile as a non-verbal communicative component in English;
- to identify patterns typical of translating the non-verbal component "smile" nominations used in English literary texts into Ukrainian.

The **object** of the research is the language representation of a non-verbal communicative component "smile" in English literary texts.

The **subject** of the research is the ways of translating the lexical units used to represent a non-verbal communicative component “smile” from English into Ukrainian.

Methodological basis of the research includes the following **methods**: theoretical general scientific methods (abstraction, generalization, formalization, induction and deduction); empirical and theoretical methods (analysis, synthesis, systemic method and method of classification); method of the dictionary definitions analysis, which enables to detect the means of nonverbal communication component “smile” nomination; contextual analysis aimed at the analysis of the linguistic units denoting a smile in a particular context; method of the descriptive translation analysis, used to identify translation patterns and their usage conditions; quantitative calculations, revealing the degree of smile nominations role in representing its various emotional values as well as determining the frequency of their translation patterns application.

The **scientific novelty** of the research consists in specifying peculiarities of the non-verbal communicative component “smile” nominations in a literary text in terms of emotiology as well as defining the expressive potential of its verbalizations. In the master’s paper the linguistic means representing a non-verbal communicative component “smile” in English literary texts have been systematized for the first time and its translation patterns have been experimentally established.

Theoretical value of the research lies in suggesting the ways of solving theoretical issues of emotiology related to linguistic mediation of the communicant’s nonverbal emotional experience. The masters’ paper results also deepen the level of developing the topic of nonverbal communicative component “smile” language representation as well as summarize the basic smile nominations translation patterns from English into Ukrainian.

The **practical value** of the paper consists in the fact that its materials and results can be used at lecture courses in lexicology, stylistics, theoretical grammar of English, practice of translation, while compiling textbooks and other teaching materials in nonverbal communication.

The results of the research were presented at the XIII International Students' Conference "Innovations in Science and Technology" (28.11.2014, Kyiv); at the III International Scientific Conference "Interrelation of Speech and Language Units: Communicative, Cognitive, Sociocultural, Translatological and Methodological Aspects" (28.04.2015, Kyiv).

The results of master's dissertation are **published** in the article "Translation of language means representing the non-verbal component "smile" in English literary texts".

Keywords: *non-verbal communication, smile, linguistic means, emotiology, semiotics, literary text, translational transformations.*

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД СТАНУ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕВЕРБАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ В КОМУНІКАЦІЇ	9
1.1. Роль невербального мовлення в реалізації комунікативного акту	10
1.2. Функціональний потенціал і знаковий характер невербальних компонентів комунікації	15
1.3. Емотивний аспект невербальної поведінки	20
1.4. Значення посмішки як невербального компонента комунікації	25
1.4.1. Характеристика посмішки з позицій невербальної семіотики	26
1.4.2. Емоційні значення посмішки як невербального компонента комунікації	29
1.4.3. Посмішка як регулятор процесу комунікації	35
Висновки до розділу 1	41
РОЗДІЛ 2. МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЗНАЧЕННЯ ПОСМІШКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	43
2.1. Мовна репрезентація емоцій у художньому тексті	43
2.2. Мовні засоби позначення посмішки в англomовному художньому тексті	46
2.3. Вираження експресивності посмішки в англійській мові	54
2.4. Способи перекладу мовних засобів на позначення невербальної поведінки ..	56
Висновки до розділу 2	62
РОЗДІЛ 3. ЗАКОНОМІРНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МОВНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ НЕВЕРБАЛЬНОГО КОМПОНЕНТА КОМУНІКАЦІЇ «ПОСМІШКА» В АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ	65
3.1. Аналіз семантичної організації та емоційного навантаження мовних засобів на позначення посмішки в художньому тексті	65

3.2. Дослідження мовних засобів вираження емотивності невербального компонента комунікації «посмішка»	69
3.3. Аналіз особливостей перекладу на українську мову номінацій посмішки, уживаних в англomовному художньому тексті	75
Висновки до розділу 3	82
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	88
ДОДАТОК А	99